

Кройтор А.В.,

*кандидат політичних наук, асистент кафедри соціальних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядається актуальне питання політологічних досліджень — трансформація внутрішньопартійної взаємодії на сучасному етапі розвитку політичних процесів в Україні. Проаналізовано внутрішньопартійні зв'язки на підставі аналізу статутних документів політичних партій, що мають свої парламентські фракції. Визначено, що процес формування партійної еліти та лідерів сучасного парламентського типу вимагає створення рівних правових умов для політичної конкуренції, вияву різних групових інтересів на державному рівні.

Ключові слова: політична партія, внутрішньопартійні відносини, внутрішньопартійна демократія, партійний лідер.

В умовах трансформації посткомуністичних країн одним із визначальних чинників демократизації політичного простору виступає діяльність політичних партій, а внутрішньопартійна взаємодія стає важливим фактором партогенезу, інституціоналізації політичних партій та громадянського суспільства, демократизації політичних відносин. Актуальність теми статті полягає у ролі, яку відіграє внутрішньопартійна взаємодія у вищезазначених процесах та недостатній ефективності політичних партій у процесі демократизації політичного простору в сучасній Україні.

Мета статті полягає у політологічному аналізі особливостей внутрішньопартійної взаємодії та її впливу на процес політичної трансформації на сучасному етапі політичного процесу в Україні.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання: визначити функціональні особливості внутрішньопартійної взаємодії у сучасному політичному процесі та проаналізувати внутрішньопартійну діяльність вітчизняних політичних партій.

Дослідження проблем внутрішньопартійної демократії належить до одного із головних напрямків політичного аналізу діяльності політичних партій. Фундамент наукових досліджень з питань внутрішньопартійної демократії становить відомий залізний «закон олігархії» Р. Міхельса, який започаткував дослідження взаємодії між партійною олігархією та масами [4].

У сучасній Україні дослідженням ролі партій у суспільстві, а також їх структурі займалися такі представники політичної науки та аналізу державної політики, як Б. Андресюк, Е. Афонін, В. Бебик, А. Білоус, М. Головатий, В. Горбатенко, В. Денисенко, Л. Дунаєва, А. Колодій, Л. Кормич, І. Кресіна, С. Наумкіна, І. Павленко, Ю. Привалов, М. Примуш, Н. Ротар, Ф. Рудич, О. Сушинський, В. Тертичка, С. Телешун, А. Ткачук, В. Токовенко, Л. Угрин, С. Чукут, Ю. Шведа, В. Шаповал, Л. Шкляр, Ю. Якименко, Д. Яковлев та інші.

Попри величезну кількість даних порівняльного аналізу внутрішньопартійної структури, у дослідженнях політичних партій немає єдності щодо чітких критеріїв оцінок демократичності та її необхідного мінімуму для того, щоб партія не втратила динаміку розвитку та не перетворилась на звичайний дискусійний майданчик.

У межах досліджень партійної моделі, що ґрунтується на теорії публічного вибору та економічному підході до аналізу політичної діяльності, широка та постійна участь членів партії у внутрішній партійній політиці та при рекрутуванні кадрів розглядається як порушення функції (дисфункція), тому що для цього треба виділяти відповідні ресурси, які можна спрямувати на міжпартійну боротьбу. До того ж політична активність обмежує свободу дії партійного керівництва й знижує ефективність та гнучкість партійної організації, спрямованих на досягнення головної мети — отримання максимальної кількості голосів виборців. Оптимальне використання шансів на перемогу на виборах вимагає ефективного застосування наявних ресурсів (час, люди, гроші та ін.), а цього найкраще можна досягти шляхом централізації влади та зосередження повноважень щодо прийняття рішень у руках партійного керівництва, орієнтованого на виборців. У такий спосіб може бути досягнуто формування внутрішньопартійного волевиявлення згори донизу.

Якщо виходити з моделі демократії, спрямованої на задоволення потреби в забезпеченні існування та працездатності політичної системи, то перспектива, орієнтована на всю систему, дає інший масштаб оцінки формування внутрішньопартійного волевиявлення. Організаційну модель

політичних партій, що відповідають цьому поглядові, становить репрезентативне, відкрите, відповідальне, плюралістичне та узаконене на виборах панування еліти всередині партії. Подібна концепція внутрішньопартійної демократії базується на постулаті, що «структура партій може бути лише репрезентативною», а також на принципі внутрішньопартійної конкуренції еліти [5].

Загалом для оцінки стану внутрішньопартійної демократії використовуються наступні критерії: участь членів партії у роботі всередині партії, участь членів партії у виробленні політичного курсу, участь членів партії у доборі кадрів та висуванні кандидатів на виборні посади.

Під внутрішнім устроєм партії розуміють організацію процесів формування внутрішньопартійного курсу та прийняття політичних рішень.

Вітчизняне законодавство не вимагає від політичних партій виборності та колегіальності роботи керівних органів, дотримання територіального принципу організації структур партії, періодичні проведення з'їздів та не визначає максимальні терміни повноважень керівних органів партії та її регіональних відділень.

Правила, що встановлюються політичними партіями стосовно організації внутрішньопартійної діяльності, характеризуються плюралізмом. Визначаючи правила політичної гри, держава законодавчо регулює питання, що стосуються як функціонування так і організаційної побудови партії. Висуває чітко визначені вимоги щодо структури, чисельності, територіального масштабу, діяльності у виборчий період тощо.

Партійний статут фіксує форми організації, методи партійної роботи та принципи внутрішньопартійної взаємодії. Процеси формування ієрархії всередині партії, структура вертикальної та горизонтальної взаємодії знаходять своє закріплення у нормах статуту політичної партії.

Так, у статуті визначаються повноваження з'їзду партії. Якщо розглядати партійні статuti українських партій, то можна побачити певні відмінності у трактуванні ролі та місця партійного з'їзду у внутрішньопартійній взаємодії. Так, у статуті Партії регіонів визначено, що достатньо присутності більше половини обраних делегатів для того, щоби вважати з'їзд повноважним. Рішення на з'їзді приймаються більшістю голосів присутніх делегатів, окрім тих питань, щодо яких діючим Статутом передбачений інший порядок прийняття рішень [7]. Така ж норма прописана і у статутах Соціалістичної партії України, Народно-демократичної партії та інших.

Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» встановило інші статутні норми для повноважень

з'їзду. З'їзд правомочний, якщо у його роботі беруть участь не менше 2/3 обраних делегатів [6].

У статуті партії є норма щодо кооптації керівних органів (введення до їх складу нових членів без проведення додаткових виборів), яка порушує принцип виборності: «У період між з'їздами Політична рада партії, в разі потреби, у межах визначеної з'їздом чисельності Політичної ради може кооптувати до свого складу авторитетних членів партії, а також виводити із складу Політичної ради тих її членів, що не беруть активної участі в роботі або втратили зв'язок з партією» [6].

Не всі політичні партії в Україні відображають у статутах норми діяльності депутатів різних рівнів, а переходячи на роботу до органів державної влади та місцевого самоврядування член партії призупиняє своє членство.

Комуністична партія України зобов'язує своїх членів вивчати і творчо застосовувати в практичній роботі марксистсько-ленінське вчення, Програму партії та інші партійні документи. Самостійна ініціатива члена партії строго заборонена: «Самовисування чи висування членів партії кандидатами в народні депутати України і депутати рад усіх рівнів, а також сільськими, селищними і міськими головами без рішення відповідних регіональних партійних організацій, ЦК або з'їзду Компартії України розцінюються як дії, якими вони ставлять себе поза партією» [8]. Важливі рішення приймаються керівними органами партії, а не місцевими осередками, що також не сприяє демократизації внутрішньопартійних відносин.

Жорсткі умови внутрішньопартійних відносин диктуються положеннями Всеукраїнського об'єднання «Свобода», що також не сприяє демократизації внутрішньопартійного життя. Зокрема, рішення щодо висування кандидатів приймаються головою партії та керівними структурними підрозділами партії. У партії створено інститут партійного суду. Так, у статуті зазначено, що «Партійний суд ВО «Свобода» (далі – ПС) є окремою структурою в партії, яка призначена для розгляду скарг, заяв, конфліктних ситуацій внутрішньопартійного характеру. Голову Партійного суду ВО «Свобода» обирає З'їзд ВО «Свобода». Членів ПС ВО «Свобода» обирає З'їзд ВО «Свобода» за поданням Голови ПС ВО «Свобода». Представлене положення демонструє роль з'їзду партії в прийнятті кадрових рішень.

Статут політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» декларує, що партія діє на засадах добровільності, рівноправності та взаємоповаги її членів, колегіальності керівництва, дотримання внутрішньопартійної дисципліни та демократії, самоврядування, законності і гласності.

У пункті 9 статуту партії зазначається, що порядок та процедура висування місцевими партійними організаціями кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, кандидатів на посаду сільських, селищних, міських голів визначається Політичною радою Партії або З'їздом Партії. Вказується, що порядок та процедура затвердження передвиборчих програм кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, кандидатів на посаду сільських, селищних, міських голів визначається Політичною радою Партії або З'їздом Партії. В цих положеннях містяться важливі положення щодо демократичного порядку висування кандидатів в депутати від партії з'їздом партії, що дає можливість залучити рядових членів партії до процедури висування кандидатів у депутати.

Проте, у статутах політичних партій в Україні недостатньо уваги приділяється механізмам підвищення активності рядових членів партії та їх залучення до процесу прийняття партійних рішень (зокрема, щодо висування кандидатів у депутати). При цьому, організаційні та політичні функції з'їзду партії досить часто дублюються повноваженнями Політичної ради партії та виконкомом, які по суті здійснюють керівництво внутрішньопартійними відносинами.

Аналізуючи статутні документи сучасних політичних партій можна погодитись із висновком І. Жданова щодо значного впливу радянського минулого на діяльність політичних партій в Україні: «ключовою особливістю еволюції політичних партій в Україні (як і в більшості пострадянських країн) є те, що за способом формування, складання статутних документів, реєстрації, логіки внутрішнього системного функціонування і специфікою участі в політичних процесах для них основною моделлю і взірцем була й залишається КПРС» [1].

Однією із головних причин закритості прийняття партійних рішень та непрозорості внутрішньопартійної взаємодії виступає проблеми фінансового забезпечення як поточної діяльності партійних структур, так і участі партії у виборчих кампаніях.

Однією з причин відсутності внутрішньопартійної демократії у сучасних політичних партіях України є низький рівень політичної активності та участі громадян та членів партії у розробці, прийнятті та реалізації внутрішньопартійної політики.

В електоральний період діяльність політичної партії спрямована на досягнення визначеного результату, що передбачає врахування громадської думки, мотивів голосування виборців.

Одним із головних чинників, здатних забезпечити підтримку виборців, виступає діяльність

лідера партії («локомотиву рейтингу», який очолює виборчий список партії).

З одного боку, ідентифікація партії із лідером сприяє позиціонуванню політичної партії у виборчому просторі, раціоналізує вибір громадян, зводячи до параметру оцінки діяльності лідера, спрощує його. З іншого боку, це стимулює створення партій лідерського типу з авторитарною внутрішньою організацією та зосереджує виборчу кампанію партії виключно на особистості лідера та його обіцянках, а не ідеології та програмових засадах.

Відсутність визначеної ефективної моделі внутрішньопартійної взаємодії призводить до перманентних криз у політичній партії, втрати електоральної підтримки та розпаду. Причинами кризових явищ у партійній діяльності стає неспроможність лідера та партійної еліти створити ефективну систему горизонтальних та вертикальних комунікацій, налагодити зв'язок із регіональними та місцевими осередками, залучити їх представників до процесу прийняття партійних рішень, створити механізм залучення нових членів партії та створення умов для оновлення партійної еліти.

Відсутність інститутів внутрішньопартійної демократії призводить до збоїв у роботі системи еволюційної зміни партійного керівництва, а отже й до розвитку політичної партії. В якості прикладу можна навести ситуацію із рядом розколів у Політичній партії «Наша Україна» (колишня назва — Народний Союз «Наша Україна»). Так, «Внутрішньопартійні відносини в «Нашій Україні» хоч і не відзначались особливим диктатом лідера партії, проте мали типово олігархічну структуру взаємодії, де керівництво партії обмежувало реальне функціонування внутрішньопартійної демократії, про що свідчить порядок висування кандидатів у депутати від цієї партії. Втрата партією свого владного значення спричинила напруженість у внутрішньопартійній боротьбі, що вилилась у розкольницькі з'їзди. Так, наприклад колишній голова політради «Нашої України» Сергій Бондарчук заявив, що на парламентських виборах 2012 року партія виконувала «технічне завдання в інтересах Партії регіонів» [2]. 9 лютого 2012 року Бондарчук оголосив про виключення з партії почесного голови Віктора Ющенка. 2 березня з'їзд частини «Нашої України» під головуванням С. Бондарчука прийняв рішення ліквідувати партію. Проте частина прихильників В. Ющенка зібралася на альтернативний з'їзд виключивши зі складу партії С. Бондарчука, що дало підстави Міністерству юстиції України відмовилось реєструвати подання голови політради партії «Наша Україна» про припинення діяльності партії» [2]. Політичний процес внутрішньопартійної боротьби ілюструє

напруженість відносин у партії, складність процесів демократизації взаємодії між членами політичної партії по горизонталі та вертикалі.

В якості прикладу формування ефективної моделі внутрішньопартійної взаємодії можна навести діяльність «Партії регіонів», яка здобула владу завдяки виваженій позиції лідера партії що до різних груп впливу та жорсткій організаційній структурі внутрішньопартійної взаємодії у виборчий період.

Якщо розглядати Партію регіонів з погляду внутрішньопартійних відносин, слід відзначити, що це «ієрархізована політична організація з сильним централізмом та впливом лідера партії на процес прийняття політичного рішення» [3]. Це яскраво виражена партія лідерського типу, лідер партії став Президентом України (як перший партійний президент, а не просто почесний голова партії). Це вказує на зростання впливу партій в політичній системі.

Розвиток внутрішньопартійної взаємодії демонструє певну залежність стану внутрішньої демократії в партіях від рівня політичної культури (не лише у партіях, а й у суспільстві в цілому). На діяльності партійних структур позначається суперечливий характер розвитку суспільства. Історична спадщина (відсутність реальної державності у радянський період), перекладання відповідальності за прийняття рішення на керівні органи, перманентна економічна криза, непослідовність реалізації необхідних політичних та економічних реформ, стихійний процес політичної інституціоналізації та ін. визначальним чином впливають на формування стилю керівництва в партіях України, типу відносин лідера з рядовими членами, центральними керівними органами з місцевими партійними осередками.

У процесі інституціоналізації політична партія проходить цілий ряд внутрішніх трансформацій, пов'язаних з певними втратами політичного ресурсу. Внутрішні конфлікти є критичним моментом функціонування політичної партії, особливо якщо спричинені «кризою зростання». У випадку активного розвитку партії, її успішного результату на виборах, члени партії отримують додаткові стимули та можливості впливати на керівництво партії..

Основними принципами внутрішньопартійної демократії у перехідний період виступають виборність керівних органів, періодична звітність керівництва перед рядовими членами партії, колегіальність у роботі керівних органів, персональна відповідальність кожного члена партії за виконання обов'язків та доручень, верховенство з'їзду партії як вираження волі всієї партії, демократичність на етапі обговорення і дисциплінованість у

виконанні рішень після його прийняття, критика знизу догори, гласність і публічний характер дії.

Важливим елементом внутрішньопартійної демократії є партійна дисципліна. Роль останньої полягає в тому, щоб «члени партії чи фракції в процесі всебічного обговорення альтернатив мали широкі можливості дійти конкретної думки. У разі, якщо кожен член партії отримує забезпечені партійними лідерами такі можливості, це підвищує шанси досягнення узгодженості поглядів усіх членів партії. Це сприяє становленню партійних традицій, удосконаленню роботи партійного апарату, оскільки сама партія намагається займати провідне місце у владі та збільшувати свій електорат».

Функціональні особливості діяльності лідера партії полягають у здатності компенсувати низьку ефективність організаційних, кадрових та програмно-цілевих ресурсів партії. Феномен партійного лідерства передбачає першість особи у структурах державної влади, політичних партіях і групах тиску. В основі типологізації партійного лідерства лежать такі критерії: джерело визнання; місце у політичному режимі і стиль діяльності; специфіка партійної діяльності. До типових рис партійного лідера належать: наявність професійної освіти й досвіду, інноваційність, ораторське мистецтво, висока комунікабельність, вміння сформулювати команду.

Варто погодитись із М. Головатим у тому, що «Важливою складовою сучасної внутрішньопартійної діяльності є кадрова політика партійних лідерів. Серед проблем реалізації внутрішньопартійного процесу досягнення поставлених цілей шляхом організованої співпраці керівництва та рядових членів (політична воля партії) слід виділити наступні положення.

По-перше, первинні осередки розглядають та оцінюють запропоновані керівництвом партійні документи та стратегії; делегують своїх представників на загальнопартійні з'їзди; вносять пропозиції щодо кандидатів у народні депутати України. Списки кандидатів «пакетно» затверджуються з'їздами партій. Проте процедура формування списків кандидатів у народні депутати України чітко не прописана ні у статутних документах політичних партій, ні на законодавчому рівні. За статутами деяких партій значні повноваження надаються керівним органам. При цьому тільки у деяких випадках передбачається, що керівні органи партій складаються з урахуванням регіонального представництва.

По-друге, партійні лідери прагнуть до консерватизму та посилення своєї влади, зосереджуючи декілька посад у партійному апараті. Часто, після партійного обрання до найвищого партійного

органу, представники партійної еліти не відмовляються від попередніх посад в органах нижчого організаційного рівня.

По-третє, партійні лідери прагнуть не допускати рядових членів до прийняття рішень, створюючи ілюзію їхньої участі. Входження рядових членів до партійної верхівки ускладнюється через деякі вагомі чинники: престиж мандата, попередні партійні досягнення, приналежність до певної соціальної групи, рівень представництва, особиста бездоганність, популярність серед народу, показник участі у суспільному житті. Така фільтрація кадрів з боку партійного керівництва сприяє контролюваному та поступовому просуванню нових активістів партії до складу керівництва. До того ж, часто партійна верхівка, користуючись пасивністю рядових членів, дозволяє собі використовувати широкий спектр маніпуляційних технологій, перешкоджає діям внутрішньопартійної опозиції або взагалі забороняє існування останньої.

Традиційно зумовлена виборча орієнтація населення України на персоніфікацію політичного процесу та партійних організацій обумовлює посилення ролі лідера.

Зростання ролі лідера партії може мати наслідком появу тенденції, яка проявляється в схильності керівників партії зосереджувати владу в своїх руках, приймати одноосібні рішення, обмежувати участь рядових членів партії у виробленні партійної політики. Такий розвиток внутрішньопартійного життя неодмінно приведе до перетворення партії на жорстку авторитарну закриту структуру для обслуговування інтересів партійного керівництва і, як наслідок, у майбутньому до її розколу. Може виникнути конфлікт, спровокований впливом нових активістів, які можуть бути більш сильними, ніж «старі» функціонери при значних обмеженнях для реалізації партійної кар'єри.

Внутрішньополітичні конфлікти можуть відбуватися на різних рівнях функціонування партії: на рівні центрального керівництва, всередині низових організацій, між низовими партійними організаціями та центром.

В останні десятиліття у партійній діяльності виразно проявився ще один важливий тренд. Незалежно від політичної ідеології та внутрішньопартійної структури політичні партії стали робити акцент у своїй діяльності на комунікативні технології впливу на суспільство (політична реклама, пропаганда, політичний PR). Політичні партії, як і звичайні компанії, які хочуть продати свій товар, проводять партійні заходи як PR-акції. За такої візуальної привабливої обкладинки внутрішньопартійна діяльність еліт та лідерів характеризується закритістю, конфлікти не стають публічними та ігноруються офіційними сайтами та іншими

медіа-ресурсами партій. Зазвичай, пов'язані фінансово-економічними інтересами партійні керівники замовчують суперечки, які відбуваються у внутрішньопартійній взаємодії.

Варто погодитись із тим, що «Страх втратити високу партійну посаду, яка дає політичні та фінансові переваги, привела до того, що майже весь український політичний істеблішмент став втрачати індивідуальну відповідальність та моральну дисципліну. Це також стосується партійних лідерів, політичне кредо яких базується на соціальній демагогії та популізмі. Жорстка боротьба за лідерство в партії, яка дає можливість займати великі державні посади, стала домінуючою ідеєю багатьох політичних лідерів. Визнання своїх політичних помилок і відхід на деякий час в «політичну тінь» (що притаманно західним політичним лідерам) на жаль не є реаліями сьогоденного політичного життя України» [9].

Однією із ознак процесу інституціоналізації та тенденцією організаційного оформлення партій в Україні виступають партійні розколи. Процес внутрішньопартійної конкуренції, за відсутності чітко встановлених правил політичної гри та достатнього рівня політичної культури і політичної активності громадян, із звичайного явища політичного процесу може перетворюватись на руйнівний, який здійснює негативний вплив на внутрішньопартійну взаємодію, призводить не до реорганізації відносин всередині політичної партії, а до їх руйнації.

Процес олігархізації політичних партій в сучасній Україні посилюється загальною тенденцією у політичній діяльності громадян до конформізму, патерналізму та ін.

Функціональні особливості процесу внутрішньопартійної взаємодії на сучасному етапі також обумовлюються наступними факторами.

По-перше, політичні партії орієнтуються здебільшого не на ідеологію, а на комунікативні технології організації політичних (передусім — виборчих) кампаній. По-друге, безпосереднє відношення до внутрішньополітичної діяльності має Закон України про державну службу № 4050-VI, забороняє державним службовцям членство в політичних партіях. Особа, яка вступає на державну службу, зобов'язана до призначення на посаду припинити членство у політичній партії. Заборона партійної приналежності державного службовця та необхідність їх виходу з партії одразу після призначення на посаду, з одного боку, ускладнює участь державного службовця у виборах, а з іншого — позбавляє політичні партії значного прошарку освічених, кваліфікованих осіб, які в багатьох випадках становлять ядро самої партійної організації. Прагнення ж державних службовців

бути обраними, а також зацікавленість політичних партій у включенні в свої списки впливових, а подекуди і знаних чиновників приведе до неминучого перенесення стосунків між чиновниками та політичними партіями у тіню неформальну сферу.

Таким чином, процес формування партійної еліти та лідерів сучасного парламентського типу вимагає створення рівних правових умов для політичної конкуренції, вияву різних групових інтересів на державному рівні.

Література:

1. Жданов І. Нові обрії української багатопартійності [Електронний ресурс] / І. Жданов, Ю. Якименко // Дзеркало тижня. — 2003. - № 24. — Режим доступу до газети: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/novi_obriyi_ukrayinskoyi_bagatopartiynosti.html
2. З'їзд Бондарчука прийняв рішення про саморозпуск «Нашої України» [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. — 2 березня 2012. — Режим доступу до сайту: http://zn.ua/POLITICS/sezd-bondarchuka-prinyal-reshenie-o-samorospuske-nashey-ukrainy-118067_.html
3. За часів президентства Януковича ПР перетворилася на аналог радянської партії [Електронний ресурс] // Правда . — 18 березня 2013. — Режим доступу до сайту: <http://pravda.if.ua/print.php?id=37382>
4. Михельс Р. Социология политических партий в условиях демократии [Електронний ресурс] / Р. Михельс // Режим доступу: <http://www.read.virmk.ru/m/Mixels.htm>
5. Полевий В.І. Конституційна відповідальність політичних партій в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 / В.І. Полевий. — Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - Київ, 2004. — 202 с.
6. Статут Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://byut.com.ua/statute.html>
7. Статут Партії регіонів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua/meet/statute/>.
8. Статут Комуністичної партії України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kpu.net.ua/statute/>.
9. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем / Ю. Шведа.— Львів, ЦПД. — 2002. — 528 с.

Кройтор А.В. Функциональные особенности внутрипартийного взаимодействия в современном политическом процессе Украины. — Статья.

Аннотация. В статье рассматривается актуальный вопрос политологических исследований — трансформация внутрипартийной взаимодействия на современном этапе развития политических процессов в Украине. Проанализированы внутрипартийные связи на основании анализа уставных документов политических партий, имеющих свои парламентские фракции. Определено, что процесс формирования партийной элиты и лидеров современного парламентского типа требует создания равных правовых условий для политической конкуренции, проявления различных групповых интересов на государственном уровне.

Ключевые слова: политическая партия, внутрипартийные отношения, внутрипартийная демократия, партийный лидер.

Kroitor A.V. Functional features of intraparty relations in the modern Ukrainian political process. — Article.

Summary. The article covers the urgent question of political studies — the transformation of inner-party interaction at the present stage of development of political processes in Ukraine. Intra party are communications and yred on the basis of statutory documents of political parties with their own parliamentary faction. It is defined that the process of formation of the party elite and the leaders of the modern parliamentary type requires the creation of equal legal conditions for political competition, manifestations of various group interests on the state level.

Keywords: political party, intraparty relations, inner-party democracy, the party leader.